

CHINY W OBLICZU WOJEN W 70. ROCZNICĘ ZAKOŃCZENIA II WOJNY ŚWIATOWEJ – DEBATA

Agnieszka Łobacz

OBCHODY 70. ROCZNICY NA TAJWANIE

Obchody zakończenia II wojny światowej, które na Tajwanie stanowiły kilkumiesięczny cykl uroczystości, odbywały się pod hasłem upamiętnienia rocznicy zwycięstwa Chin w „drugiej wojnie chińsko-japońskiej”, datowanej od agresji Japonii na Chiny w 1937 r. Nawiązywały tym samym do wojny chińsko-japońskiej w latach 1894–1995, w której to Japonia zadała klęskę cesarskim Chinom. To historyczne skojarzenie było tym bardziej oczywiste, że na poprzedzający uroczystości 70-lecia rok 2014 przypadało takie samo jak na rok 1894 oznaczenie chińskie w tradycyjnym liczeniu lat w cyklach 60-letnich. Pamięć wydarzeń sprzed 120 lat była zatem mocno ugruntowana.

Przewodnym motywem obchodów stało się przywrócenie należnego miejsca w historii wysiłkowi wojennemu ówczesnych Chin, czyli Republiki Chińskiej, i jej przywódcy Czang Kaj-szekowi. Podkreślano fakt, że to armia Republiki Chińskiej wiązała siły japońskie liczące 800 tys. świetnie wyszkolonych i wyekwipowanych żołnierzy, umożliwiając aliantom kontruderzenie i uzyskanie przewagi w Azji, jak również w Europie. Przypominanie i akcentowanie w pokonaniu Japonii roli armii Republiki Chińskiej – nazywanej tak konsekwentnie w czasie tajwańskich obchodów, bez odniesień do afiliacji partyjnych – było odpowiedzią na huczne imprezy odbywające się równoległe w Pekinie, gdzie wystąpienia przywódcy jednoznacznie przypisywały zwycięstwo wojskom utworzonym przez Komunistyczną Partię Chin.

W wystąpieniach poświęconych rocznicy podkreślano (szczególnie w przemówieniach prezydenta Ma Ying-jeou), że społeczeństwo Tajwanu traktuje doświadczenia wojny jako motywację do starań o utrzymanie trwałego pokoju i o zapewnienie dobrobytu. W swoich wypowiedziach prezydent dawał wyraz świadomości zagrożeń dla pokoju istniejących w regionie, ale nie identyfikował ich werbalnie.

Zapewnienia o prowadzeniu polityki budowy trwałego pokoju nie miały defetystycznego charakteru – towarzyszyła im demonstracja wzrostu gotowości obronnej wyspy: obchody posłużyły do pokazania nowych możliwości obronnych.

W odniesieniu do dialogu z władzami Chin kontynentalnych w obchodach potwierdzono wolę jego prowadzenia ze wzajemnym poszanowaniem każdej strony, zgodnie z konstytucją i zachowaniem zasady „nie dla zjednoczenia, nie dla niepodległości, nie dla użycia siły” (w skrócie: zasada trzech nie).

Przebieg uroczystości rocznicowych

1. Obchody zainaugurowano 4 lipca paradą upamiętniającą zwycięstwo (*commemorative war victory parade*) w bazie Hukou. Odbierał ją prezydent Ma w towarzystwie wiceprezydenta, premiera, ministra obrony narodowej i innych przedstawicieli władz. W zaprezentowanym w paradzie sprzęcie zwracało uwagę lotnictwo: poza myśliwcami F-16, mirage’ami 2000 również myśliwce obronne rodzimej konstrukcji; pokazano również zintegrowane operacje powietrze–ziemia przeprowadzone przez helikoptery.

To w czasie tej parady Ma Ying-jeou nakreślił główne tezy obchodów, zawierając w przemówieniu wszystkie wspomniane wątki:

- bezprecedensowe męstwo żołnierzy dowodzonych przez Czang Kaj-szeka, którzy często mimo słabego wyposażenia angażowali w walkach przeważającą armię Japonii, dysponującą najnowocześniejszym uzbrojeniem; zwycięstwo w wojnie zostało okupione ogromnymi stratami 3 mln 200 tys. poległych i rannych;
- żywotna rola wojska w utrzymaniu suwerenności i bezpieczeństwa, armia stanowi mocne podwaliny roli Tajwanu w utrzymaniu pokoju w regionie Azji i Pacyfiku;
- dzięki potencjałowi obronnemu Tajwan w ostatnich siedmiu latach dokonał znacznego postępu w kontaktach „poprzez cieśninę” (dialog obu stron Cieśniny Tajwańskiej, czyli z ChRL) w ramach przewidzianych przez konstytucję i zasady trzech nie (por. wyżej);
- dzięki solidnym zdolnościom swej obrony naród będzie nadal podążał drogą umacniania pokoju i dobrobytu, poprawy stosunków z drugim brzegiem cieśniny oraz współpracy z sojusznikami i partnerami;
- partnerstwo w regionie rozwija się pomyślnie m.in. dzięki takim propozycjom jak „Pokojowa inicjatywa Morza Wschodniochińskiego”.

Po paradzie odbyła się ceremonia wręczenia medali 127 weteranom wojennym.

2. 7 lipca w Academia Historica w Tajpej odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Historia i pamięć wojny” (戰爭的 歷史與記憶) poświęcona rocznicy zwycięstwa. Prezydent z całą mocą przypominał fakty z historii drugiej wojny chińsko-japońskiej, podkreślając, którym siłom Chiny zawdzięczały pokonanie najeźdźcy. Datę konferencji wybrano znamienne w rocznicę incydentu 7 lipca 1937 r. na moście Marco Polo w Pekinie – incydentu, który jest uznawany za początek drugiej wojny chińsko-japońskiej, czyli tym samym II wojny światowej w Azji.

Academia Historica (國史館) ma status narodowego archiwum i w opublikowanych później materiałach została przedstawiona jako dysponent ważnych źródeł informacji na temat przebiegu działań wojennych, w tym właśnie na temat wydarzeń z 7 lipca, a także o stratach w ludziach i zniszczeniach spowodowanych przez japońskie naloty i inwazję armii. Ma w pieczy archiwum wojenne Czang Kaj-szeka z rozkazami i raportami z walk. W jej zbiorach znajdują się również dokumenty dotyczące zdrajcy narodowego Wang Chingweia (transkrypcja tajwańska). Zgromadzone materiały obejmują zwycięstwo nad Japonią oraz odzyskanie Tajwanu i Chin Północno-Wschodnich zajętych przez Japonię przed wojną (decyzje konferencji aliantów w Kairze).

3. Cykl uroczystości ogniskujących się wokół daty kapitulacji Japonii (przyjętej we wrześniu) rozpoczęło Ministerstwo Spraw Zagranicznych 1 września. Prezydent Ma szczególnie zaakcentował rolę upamiętnienia zwycięstwa Republiki Chińskiej w trwającej osiem lat drugiej wojnie chińsko-japońskiej jako historycznej lekcji, która kieruje wysiłki narodu ku utrzymaniu trwałego pokoju. Ma przypominał również ustalenia konferencji aliantów w Kairze i w Poczdamie dotyczące zwrotu wszystkich zagarniętych terytoriów i powtórzenie ich w akcie kapitulacji. Przytaczając ponownie liczbę 3,2 mln poległych i rannych żołnierzy, prezydent podkreślił ogromne straty wśród ludności cywilnej Chin, szacowane na 20 mln: „Niezliczonym ofiarom czasu wojny poświęca się ostatnio więcej uwagi w kraju i za granicą. Ten znacznie spóźniony proces pomoże dokonać uczciwej i sprawiedliwej oceny ważnego rozdziału historii”.

Po przemówieniu prezydenta pokazano kilka filmów dokumentalnych. W uroczystości uczestniczyli goście zagraniczni, akredytowani w Tajpej ambasadorowie i przedstawiciele innych państw.

4. Szeroko relacjonowane w prasie były uroczystości w gmachu Ministerstwa Obrony, zorganizowane 2 września z udziałem weteranów i ich rodzin oraz gości z zagranicy: potomków ważnych osobistości wśród sojuszników oraz prezydentów Stanów Zjednoczonych w czasach wojny i po niej (Roosevelta, Trumana i Eisen-

howera). Obecny był również brytyjski kapitan Gerald Fitzpatrick uratowany przez oddział wojsk Republiki Chińskiej na terenie dzisiejszej Mjanmy.

Prezydent Ma przypomniał, że za wkład w pokonanie agresji japońskiej wręczono w roku obchodów 70. rocznicy zwycięstwa łącznie 6653 pamiątkowe medale żyjącym żołnierzom republiki, w tym 402 aktualnie przebywającym w Chinach kontynentalnych.

[...] Prawda nie może być zapomniana. Wojna została wygrana przez siły zbrojne Republiki Chińskiej pod dowództwem generalissimusa Czang Kaj-szeka, który zmobilizował kraj w tym najdłuższym i najbardziej wyniszczającym konflikcie w jego historii. Siły zbrojne Republiki Chińskiej uczestniczyły w 39 tys. bitew przeciw dobrze wyszkolonemu i uzbrojonemu wrogowi. Kapitan Fitzpatrick uratowany w 1942 r. jest tych faktów żywym świadectwem.

Odnosząc się do ostatnio sformułowanych twierdzeń Pekinu o wiodącej roli sił chińskich komunistów w czasie wojny, Ma wyraził ubolewanie w związku z wypaczeniem faktów historycznych. „Wśród 268 generałów, którzy oddali życie za sprawę, tylko jeden był członkiem partii komunistycznej. Prawda historyczna jest tylko jedna i jest uznawana przez większość historyków na kontynencie chińskim. Główny ciężar walki przeciwko armii japońskiej ponosiły wojska rządowe Republiki Chińskiej”, dodał prezydent.

W przemówieniu – obszernie cytowanym w oficjalnych serwisach informacyjnych i mediach – specjalne miejsce poświęcono roli mieszkańców Tajwanu, poczynając od powstań przeciwko Japonii od najwcześniejszych dni jej kolonialnego panowania (1895–1945). „Zbrojne rewolty zaczęły się już w 1895 r. i trwały do wydarzeń 1915 r. w Tajpej, po których opór przybrał charakter mniej otwarty i bez uciekania się do przemocy, a lokalni działacze kontynuowali go głównie poprzez edukację i kulturę. W okresie II wojny światowej jedni organizowali Oddziały Tajwańskich Ochotników walczące wzdłuż wybrzeży prowincji Zhejiang i Fujian, a drudzy dążyli do wyzwolenia wyspy spod kolonialnej dominacji”. Ma dodał, że zwycięstwo republiki przywróciło Tajwan narodowi i jego suwerenności.

Również w wystąpieniu w Ministerstwie Obrony prezydent podniósł sprawę stosunku Japonii do wojny, z rozczarowaniem odnotowując rocznicowe wystąpienie premiera Abe – pozbawione dostatecznej *self-reflection*, podczas gdy Tajwan oczekuje bardziej dalekowzrocznego myślenia i rozwoju bardziej przyjacielskich stosunków w regionie.

5. 3 września rządowa Rada do spraw Stosunków z Kontynentem (Mainland Affairs Council) wydała oświadczenie. Przemówienie Xi Jinpinga w trakcie defi-

lady wojskowej w Pekinie spowodowało radę do kolejnego przypomnienia „niezaprzeczalnego faktu, że to rząd Republiki Chińskiej kierował obroną przeciwko japońskiej inwazji. Zwycięstwo Republiki Chińskiej w ośmioletnim konflikcie zbrojnym zapewniło krajowi suwerenność i godność narodową, stanowiąc jednocześnie bezcenny wkład w zwycięstwo aliantów w II wojnie światowej”. Oświadczenie zawiera również ubolewanie z powodu udziału obywateli Republiki Chińskiej w uroczystościach w Pekinie, a zwłaszcza w defiladzie.

Rada przypomniała, że w ciągu ostatnich siedmiu lat Tajpej i Pekin dokonały historycznego zbliżenia i podjęły współpracę na podstawie porozumienia z 1992 r. przyjmującego, że istnieją tylko jedno Chiny, lecz z odnośnymi interpretacjami, zatem Pekin powinien uznać istnienie Republiki Chińskiej i stan faktyczny, jakim jest znajdowanie się każdej ze stron pod odrębnym zarządzaniem. „Obie strony są odpowiedzialne za utrzymanie dalszego postępu w dobrych kontaktach dwustronnych w celu zapewnienia pokoju poprzez cieśninę (*cross-strait*) i stabilności w regionie. Nie jest to jednak możliwe bez wzajemnego szacunku i szczerego współdziałania”.

6. Trwające pięć dni doroczne ćwiczenia wojskowe rozpoczęte 7 września, które odbywały się w różnych miejscowościach, stanowiły demonstrację gotowości bojowej. Szczególnie relacjonowano dodatkowe ćwiczenia marynarki i lotnictwa, w tym maszyn bezzałogowych własnej produkcji. Ministerstwo Spraw Zagranicznych ponownie przypomniało w tym kontekście „Pokojową inicjatywę Morza Wschodniego” czyli Wschodniochińskiego.

7. Uhonorowanie osób, które w czasie wojny niosły bezinteresowną pomoc zagrożonym, nie zważając na związane z tym niebezpieczeństwa. Prezydent Ma wyróżnił pośmiertnie byłego konsula Republiki Chińskiej w Wiedniu w latach 1938–1940 Ho Fengshana, który z własnej inicjatywy wydał wizy ponad 2 tys. osób narodowości żydowskiej, umożliwiając im schronienie się w Szanghaju. Prezydent przypomniał, że konsul Ho jest wymieniany obok Oskara Schindlera. Honorowy dyplom odebrała córka dyplomaty. Prezydent wspominał także cudzoziemców – niemieckiego biznesmena Johna Rabego, misjonarkę Wilhelminę Vautrin i amerykańskiego lekarza Roberta Wilsona – którzy w czasie masakry w Nankinie przyczynili się do uratowania ponad 200 tys. cywilów przed brutalnością Japończyków.

Wspomniał także chińską uczoną Tsien Siou-ling, mieszkającą w Belgii, która pomogła 97 belgijskim studentom uniknąć niemieckich wyroków śmierci, za co została uhonorowana przez rząd tego kraju medalem wdzięczności (*Médaille de la Reconnaissance Belge 1940–1945*).

W porównaniu z uroczystościami w Pekinie skala obchodów na Tajwanie była nieporównanie skromniejsza i w zamierzony sposób nie próbowały one z tamtymi konkurować. Prezydent Ma Ying-jeou i jego rząd jako związani z Guomindangiem byli naturalnymi spadkobiercami sił, które reprezentowały Chiny w czasie kapitulacji Japonii i z ich strony upominanie się o „prawdę historyczną” było i zrozumiałe, i przekonujące. Przypomnienie postępu w dialogu z ChRL, jaki się dokonał w ciągu lat sprawowania władzy przez ekipę Guomindangu, służyło podkreśleniu koncyliacyjnego stanowiska i zapewnieniu, że Tajwan nie dąży do zaostrzenia sytuacji „z drugim brzegiem cieśniny” i tym samym – w tej części Azji i Pacyfiku. Zostało to dobrze przyjęte przez obserwatorów zagranicznych, lecz nie uspokoiło obaw mieszkańców Tajwanu oceniających dialog jako zbyt pochopny w niektórych kwestiach, co przełożyło się na zwycięstwo Demokratycznej Partii Postępu w wyborach w 2016 r.